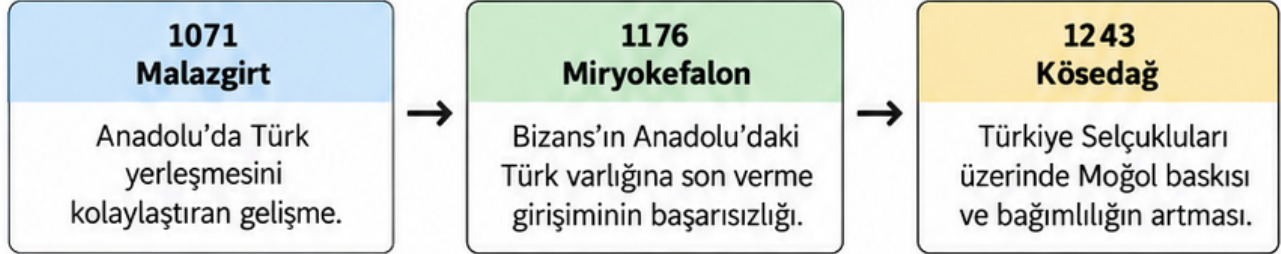

Değişim tek çizgi değildir

1 Üç dönüm noktası

Bir öğrenci, “1071’den sonra Anadolu’daki siyasi durum aynı yönde ilerlemiş, sonraki savaşlar yeni bir değişiklik yaratmamıştır.” yorumunu yapıyor. Kartlar, olayları bütün sonuçlarıyla değil seçilmiş etkileriyle özetliyor.

Hangi karşılaştırma, öğrencinin yorumunu en güçlü biçimde düzeltir?

- A) 1071 ve 1176 aynı tarihte gerçekleşen tek bir mücadeledir.
- B) 1176’daki sonuç, 1243’te de aynı siyasi gücün arttığını gösterir.
- C) 1071 yerleşmenin tamamlandığını, 1243 bütün izlerin silindiğini gösterir.
- D) 1176 mevcut varlığı güçlendirirken 1243 farklı bir siyasi bağımlılık oluşturmuştur.
- E) Üç olay da askerî olduğundan yerleşme ve yönetimle ilişkilendirilemez.

2 Bir kervansarayın çevresi

Bir tarih çalışmasında, ticaret ve yerleşme ilişkisini tartışmak için iki kurmaca yerleşmenin aynı yıllara ait kayıt özeti hazırlanmıştır. Sayılar gerçek bir tarihsel yerleşmenin verileri değildir.

Yerleşme	Konumu	Dükân sayısı		Çevresinde tahıl üretimi
		Konaklama yapısı öncesi	Konaklama yapısı sonrası	
A yerleşmesi	Ana kervan yolu üzerinde	12	30	Var
B yerleşmesi	Ana yoldan uzakta	10	12	Var

Ek bilgi: A’daki konaklama yapısı tüccarlara güvenli konaklama sağlıyor.

Hangi sonuç ve sonraki araştırma, birlikte kanıtın sınırına uygundur?

- A) Konaklama ve yol ticareti desteklemiş olabilir; nüfus ve diğer yatırımlar da incelenmelidir.
- B) Tahıl üretimi dükkân artışını tek başına açıklamıştır; yol kayıtları gereksizdir.
- C) A’nın dükkân sayısı arttığından bütün sakinler tüccar olmuştur; meslekler araştırılmamalıdır.
- D) B’de artış az olduğu için orada ticaret yoktur; yalnız A’nın defterleri yeterlidir.
- E) Konaklama yapısı tek nedendir; A’daki artışın tamamı doğrudan ona yazılmalıdır.

3 Olay ile kurumlaşma

Ders panosunda Dandanakan Savaşı (1040), Büyük Selçuklu Devleti'nin kuruluş süreciyle ilişkilendirilir. Başka bölümde yönetim, ordu ve ekonomik düzenin zaman içinde geliştiği anlatılır. Öğrenci "Savaşın kazanıldığı gün bütün kurumlar son biçimini aldı." yazar.

Hangi düzeltme iki bilgiyi birlikte korur?

- A) Kuruluşla ilişkili askerî eşik önemlidir, kurumların oluşması ve uyarlanması daha uzun bir süreçtir.
- B) Kurumlar zamanla geliştiği için Dandanakan'ın siyasi önemi yoktur.
- C) Bir savaşın tarihi biliniyorsa bütün kurumların kuruluş tarihi de aynıdır.
- D) Askerî başarı yalnız ekonomik kurumları, yönetim ise yalnız savaşları etkiler.
- E) Kuruluş süreci sözcüğü kullanıldığında olayların kronolojisi önemsizleşir.

4 Gelirin iki işlevi

İktisadi ilişkisini tartışan basitleştirilmiş ders modelinde tarımsal gelir, belirlenmiş kamu ve askerî hizmetlerin yürütülmesine ayrılır. Modelde üretimin sürmesi ile hizmetlerin finansmanı bağlantılıdır. Öğrenci bunu "Tarım ve askerî teşkilat birbirinden bağımsızdır." diye özetler.

Hangi karşılık modelle uyumludur?

- A) Gelir tarımdan geldiği için askerî hizmetin ekonomik kaynağı yoktur.
- B) Tarım gelirindeki değişim hizmetin kaynaklarını etkileyebilir; üretim ve teşkilat arasında bağ vardır.
- C) Gelir tahsisi bulunduğu için bütün topraklar aynı verimde üretir.
- D) Askerî hizmete kaynak ayrılması köylülerin hiç üretmediğini gösterir.
- E) Modelde bağlantı varsa her yılın üretim miktarı kesin bilinir.

5 İki yerleşme, farklı geçim

Tarihsel ilişki çalışması için kurmaca iki yerleşme tasarlanmıştır: K, mevsimlere göre otlatmalar arasında hareket eden ve hayvancılıkla geçinen topluluk; L, sulanabilir ovada tarım ve çarşı alışverişi yapan yerleşme. Dönemleri aynıdır.

Yaşam biçimlerinin farkını ekonomik faaliyet ve çevre koşuluyla açıklayınız. Aynı dönemde bulunmalarının neden özdeş yaşam biçimi gerektirmediğini yazınız.

6. Zaman etiketindeki sorun

Sergi hazırlığında bir metin “Kösedağ Savaşı’nın sonuçları, Malazgirt Savaşı’nın yapılmasına yol açtı.” der. Kontrol kartları Malazgirt’i 1071, Kösedağ’ı 1243 olarak verir.

Bu cümleyle ilgili hangi değerlendirme doğrudur?

- A) İki savaş aynı coğrafyada inceleniyorsa tarih sırası önemsizdir.
- B) 1243 olayı 1071’deki savaşın nedeni olabilir; bütün sonuçlar geçmişte değişir.
- C) 1243, 1071’den sonra olduğundan ileri sürülen doğrudan neden sırası yanlıştır.
- D) Tarih farkı varsa iki olay arasında hiçbir tarihsel ilişki araştırılmaz.
- E) Cümleyi korumak için tarihler aynı yıl kabul edilmelidir.

7. Yeni ad, eski işlev?

Bir kurum karşılaştırmasında farklı dönemlerde devlet işlerinin görüldüğü kurulların adları ve üye yapıları değişmektedir. Bununla birlikte kararların danışılarak ele alınması işlevi iki dönemde de görülür.

Hangi yorum değişim ve sürekliliği birlikte gösterir?

- A) Kurul adı değiştiği için danışma işlevi kesinlikle ortadan kalkmıştır.
- B) Danışma işlevi sürüyorsa üyeler ve yetkiler de aynıdır.
- C) Yeni kurumu incelemek için önceki dönemin bütün verileri çıkarılmalıdır.
- D) Ad ve örgütlenme değişebilirken bir yönetim işlevi devam edebilir.
- E) İki dönemde kurul bulunması aynı dinî ve coğrafi koşulları kanıtlar.

8. Kır ile şehir arasındaki bağ

Kurmaca bir çalışma tablosunda köylerden şehre yün ve tahıl, şehir atölyelerinden köylere işlenmiş araçlar ve dokuma ürünleri gönderilir. Öğrenci “Şehir gelişince kırla ekonomik bağ sona erer.” der.

İddiayı iki yönlü mal akışıyla değerlendiriniz. Yalnız şehir atölyelerini inceleyen bir araştırmanın hangi ilişkiyi eksik bırakacağını yazınız.

9. Yüzyıl tek bir an değildir

Sergi kronolojisinde Dandanakan 1040, Malazgirt 1071, Miryokefalon 1176, Köseadağ 1243 olarak gösterilir. Öğrenci ilk iki olayı aynı yüzyılda oldukları için eşzamanlı sayar.

Hangi karşılık doğrudur?

- A) Aynı yüzyıl, aynı yıl demektir; iki tarih eşittir.
- B) İlk iki olay arasında 31 yıl vardır; yüzyıl başlığı olayların kendi sırasını ortadan kaldırmaz.
- C) Miryokefalon iki olaydan da önce gerçekleşmiştir.
- D) Dandanakan ile Köseadağ aynı yüzyıldadır.
- E) Yüzyıl sınıflaması yapılırken neden-sonuç incelemesi için tarih gerekmez.

10. Yapıdan işleve

Kurmaca bir vakıf düzenlemesi örneğinde dükkân gelirlerinin bir kısmı eğitim mekânının bakımı ve öğrenci desteği için ayrılır. Örnek, gerçek bir vakfiyeden alınmış değildir.

Hangi ilişki bu örnekten doğrudan çıkarılabilir?

- A) Dükkânlar bulunduğu için bütün öğrenciler aynı gelire sahiptir.
- B) Eğitim mekânı varsa ticaret faaliyeti sona ermiştir.
- C) Gelir tahsisi, ekonomik faaliyet ile eğitim hizmeti arasında kurumsal bir bağ kurar.
- D) Bütün vakıfların tek gelir kaynağının aynı olduğu kanıtlanır.
- E) Bir bakım kaydı, eğitimin her yerde aynı düzeyde olduğunu gösterir.

11. Siyasi etki ile toplumsal süreç

Ders notu Malazgirt sonrasındaki gelişmelerin Anadolu'da Türk yerleşmesini kolaylaştırdığını; yerleşme ve kültürel dönüşümün göçler, üretim ve kurumlara sürdüğünü belirtir. Bir afiş "1071'de bütün toplumsal değişim tamamlandı." der.

Afişi iki cümleyle düzeltiniz. Bir askerî dönüm noktası ile uzun süreli toplumsal süreci ayrı ayrı belirtiniz.

12. Üretim aksarsa hizmet

İkta bağlantısını düşünmek için kurulan kurmaca modelde bir bölgenin tarımsal gelirinden askerî hizmete pay ayrılır. Kuraklıkta üretim düşer, hizmetin ihtiyaçları aynı kalır. Modelde başka gelir artışı yoktur.

Hangi araştırma sorusu ortaya çıkan ilişkiyi en doğrudan inceler?

- A) Düşen gelir, aynı hizmet ihtiyacının karşılanmasını nasıl etkiler ve hangi kaynak düzenlemesi gerekir?
- B) Bölgenin adındaki harf sayısı artmış mıdır?
- C) Hizmet ihtiyacı aynıysa üretim düşüşü hiç yaşanmamış sayılabilir mi?
- D) Gelir azalması bütün askerî görevlerin aynı gün sona erdiğini kanıtlar mı?
- E) Kuraklık olduğundan bütün bölgelerin koşulları eşit midir?

13. Kayıt kimin hayatını gösteriyor?

Bir öğrenci yalnız şehir çarşısına ait dükkân kayıtlarını inceler. Sonra "Bu dönemde herkes şehirde yaşar ve ticaret yapardı." sonucuna varır. Aynı ders notunda tarım ve konargöçer hayvancılık da yer alır.

Hangi işlem araştırmayı güçlendirir?

- A) Dükkân kayıtlarının yazısını büyütüp genellemeyi korumak.
- B) Tarım ve hayvancılıkla ilgili farklı yerleşme kayıtlarını da kapsayıcı sonucu kaynakların temsil ettiği gruplarla sınırlamak.
- C) Şehir kaydı daha çok olduğu için kırsal faaliyeti yok saymak.
- D) Konargöçer sözcüğünü bütün şehir kayıtlarına eklemek.
- E) Bütün ekonomik etkinlikleri tek meslek adıyla yeniden yazmak.

14. Hareketlilik düzensizlik midir?

Bir konargöçer topluluğu anlamak için kurulan kurmaca modelde mevsimlik otlak geçişleri, hayvanların bakımı ve ürün alışverişi için görev paylaşımı bulunur. Öğrenci "Sürekli aynı yerde kalmadıkları için düzenleri yoktur." der.

Yerleşik olmamak ile örgütlenmemiş olmak arasındaki farkı açıklayınız. Modelden iki kanıtlarla öğrencinin yorumunu değerlendiriniz.

15. Savaşın etkisini ölçülü yazmak

Mıryokefalon 1176, Anadolu'daki Türk varlığının güçlenmesiyle ilişkilendirilir. Öğrenci bu bilgiyi “Sonrasında bölgede hiçbir siyasi mücadele yaşanmadı.” biçiminde genişletir.

Hangi değerlendirme doğrudur?

- A) Güçlenme ifadesi bütün gelecek mücadelelerin yokluğunu zorunlu kılar.
- B) Savaşın tarihi bilinirse sonraki bütün olayların sonuçları da bilinir.
- C) Sonraki mücadelelerin varlığı savaşın hiçbir etkisi olmadığını gösterir.
- D) Güçlenme belirli siyasi etkiyi anlatır; sonraki bütün mücadelelerin bittiği sonucunu içermez.
- E) İki cümle aynı anlama geldiği için kaynak kontrolü gerekmez.

16. Kurumun adı değil işlevi

Bir karşılaştırma tablosunda A döneminde danışma kurulu, B döneminde daha çok uzmanlık alanına ayrılmış kurullar görülür. Her iki dönemde yönetim kararları görüşülmektedir. Bu, kurumların değişimini düşünmek için kurmaca bir modeldir.

“Süren işlev _____; değişen özellik _____.” cümlesini tamamlayınız. Uzmanlaşmanın hangi yeni ihtiyaca karşılık gelebileceğine ilişkin sınanabilir bir varsayım yazınız.

17. Üç alanı birbirine bağla

Kurmaca şehir modeli: güvenli konaklama imkânı tüccarların uğramasını kolaylaştırır; artan alışveriş atölyelere talep sağlar; çevredeki tarımsal üretim şehir nüfusunu besler. Model bütün şehirlerin aynı büyüdüğünü söylemez.

Ticaret, zanaat ve tarım arasındaki üç bağlantıyı açıklayınız. Modelin gerçek bir şehirde sınanması için iki farklı kayıt türü öneriniz.

18. Uyarlama nasıl anlaşılır?

Kurmaca karşılaştırmada bir devlet, eski askerî görev paylaşımının bir kısmını sürdürürken yeni coğrafyada farklı ikmal yolları kullanır ve bazı görevlere yeni uzmanlar ekler.

Hangi başlık kanıtlara uygundur?

- A) Bütün eski görevlerin bir anda ortadan kalkması
- B) Hiçbir koşuldaki etkilenmeyen değişmez teşkilat
- C) Yeni coğrafyada ordunun gereksiz hâle gelmesi
- D) Aynı isimlerin bütün işlevleri aynı tuttuğu düzen
- E) Süren görevlerle yeni koşullara uyarlanan örgütlenme

19. Bilgi ile soru eşleştirmesi

Kartlar:

- 1—Dandanakan 1040.
- 2—Malazgirt 1071.
- 3—Kösedağ 1243.

Araştırma soruları:

- A—Büyük Selçuklu kuruluş sürecinde askerî eşiğin rolü.
- B—Anadolu’da Türk yerleşmesinin kolaylaşmasında askerî gelişmeler.
- C—Türkiye Selçukluları üzerinde Moğol etkisinin artışı.

Kartları sorularla eşleştiriniz. Yalnız savaş adları ve tarihlerinin bu soruların neden-sonuç açıklaması için niçin yeterli olmadığını yazınız.

20. Kronoloji ve dönüşüm

Kurmaca araştırma adımları:

- K—Farklı tarihlerdeki kurum görevlerini ve çevre koşullarını karşılaştır.
- L—Kaynakları tarih ve konu bakımından düzenle, kimliklerini doğrula.
- M—Devam eden işlev ile değişen yapıyı kanıtlara dayanarak yaz.
- N—“Yeni coğrafya yönetim görevlerini nasıl etkiledi?” sorusunu belirle.

Başlangıç için uygun sırayı yazınız. M aşamasında yalnız değişen özellikleri yazmanın araştırmayı neden eksik bırakacağını açıklayınız.
